

Syddansk Universitet

Gåden om en blækskitse

Holck, Jakob Povl

Publication date:
2016

Document version
Forlagets udgivne version

Document license
CC BY-NC-ND

Citation for pulished version (APA):
Holck, J. P. (2016). Gåden om en blækskitse Syddansk Universitetsbibliotek.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Gåden om en blækskitse

Af Jakob Povl Holck

Det er ikke kun gamle bøger, der kan findes i Herlufsholm-samlingen på Syddansk Universitetsbibliotek. Værdifulde løse kobberstik og diverse skitser samt tilsvarende typer af kunst er også en del af samlingen, der således bliver ved med at overraske.

I takt med, at universitetsbiblioteket netop nu med støtte fra Augustinus Fonden opdager og tilgængeliggør flere og flere hidtil udforskede Herlufsholm-materialer, åbnes der en helt ny historisk verden på SDU.

Blandt de seneste fund er en mystisk blækskitse, der viser et stort antal af flermastere til havs og en landsætning af tropper på et sted med et fæstningsværk og bakker eller små bjerge i horisonten. Skitsen måler omtrent 27,3 x 39,4 cm og mangler desværre et stort stykke af papiret i nederste venstre hjørne.

I forgrunden af billedet ses et papegøjefyr (eller evt. et vippefyr), hvor tre tydeligvis bestyrkede personer iagttager – og reagerer på – den militære aggression med oprørte miner og bønfoldende gestik.

Under motivet har kunstneren eller en anden person skrevet en tysk tekst i brunt blæk:

[...] erobert die Insul Oeland und erlegt da selbst die Schweden.

Det håndgjorte papir, som skitsen er udfærdiget på, har et vandmærke med en krone over en fransk lilje. Det kan tydeligt ses, hvis man holder papiret op mod lyset, hvilket også røber andre detaljer omkring den klassiske papirfremstillings brug af metaltråde. Papiret har enkelte rifter samt lidt gule skjolder.

I nyere tid – formodentlig – er tallet 14 $\frac{3}{4}$ med arabertal tilføjet midtfor, nederst på papirets forside under den tyske tekst, måske i forbindelse med en registrering i Herlufsholm Skoles Bibliotek.

Da skitsen dukkede op på magasin i Odense i 2015 som del af Herlufsholm-samlingen, blev der iværksat et større detektivarbejde med henblik på en opklaring af, hvem kunstneren kunne være, og hvor gammelt billedet mon var. Stregen tilhørte tydeligvis en kunstner med en vis kyndighed, der måtte kunne findes ved henvendelse til kunstekspertene. Efter at have forhørt sig i egne rækker på Syddansk Universitetsbibliotek blev Danmarks Kunstbibliotek kontaktet, og her gav man venligt ledetråde, der førte til en henvendelse på Det Nationalhistoriske Museum Frederiksborg Slot. Var skitsen mon et forlæg til slottets gamle gobeliner, der viste Christian IV's erobringer under Kalmarkrigen?

Gradvist blev perioden for skitsens tilblivelse indsnævret, og den endelige puslespilsbrik blev leveret af museumsinspektør og seniorforsker, Hanne Kolind Poulsen, Den Kongelige Kobberstiksamling, Statens Museum for Kunst: Kunstneren hed Crispin de Pas den yngre (ca. 1594-1670), en hollandsk tegner og kobberstikker, der blandt andet er kendt for stik af paven Paulus V samt af Philipp III af Spanien. Crispin de Pas' bror Simon de Pas (ca. 1595-1647) kom til Danmark i 1624 og fungerede som universitetets og kongens kobberstikker, hvilket ikke mindst involverede produktion af diverse titelblade og af portrætter af netop Christian IV. Simon de Pas var også primus motor i udsmykningen af Kronborg med særligt udvalgte billeder af danmarkshistorisk relevans på kongens bud. Crispin skal have været aktiv i København fra 1639.

Statens Museum for Kunst har en skitse, der stort set er identisk med den på universitetsbiblioteket.

Hanne Kolind Poulsen peger på, at denne næsten identiske skitse er gengivet i H. D. Schepelern og Ulla Houkjær's bog: *The Kronborg Series: King Christian IV and His Pictures of Early Danish History* (1988), s. 90. På denne skitse er der ikke tilføjet nogen tekst om Øland. I bogen kan man læse følgende om motivet:

The drawing, however, depicts a landing from a battle fleet and a regular combat on the shore between regular troops. The armed men-of-war date the event to a time no earlier than the 15th century. Perhaps it may be the very situation in 1449 described by Huitfeldt (IV, pp. 13-14), when the Swedish King, Karl Knutsson, had conquered Visby in Gotland and invested Erik of Pomerania in Visborg Castle. Erik appealed for help to the Danish King Christian I, who provided a fleet commanded by the Lord High Constable, Oluf Axelsen Thott; he dispersed the Swedes and saw to it that Erik got safely back to Pomerania; Oluf Thott became governor of Gotland. The drawing might be of his landing, but it rather portrays the fleet of the King who occupied the whole of Gotland later that year (Huitfeldt IV pp. 15-16).

Schepelern & Houkjær (1988), s. 91

"Søsterskitzen" på Statens Museum for Kunst har en signatur 'C. de pas delin. 1639'. Denne kan ikke bekræftes på skitsen på Syddansk Universitetsbibliotek (der kan være antydningen af en signatur under den tyske tekst, men den er problematisk at tyde). Således er der i fremtiden brug for en nærmere granskning af denne med henblik på at fastslå, om den vitterligt er fremstillet af Crispin de Pas d. y. selv, eller hvordan det hænger sammen. I princippet kunne den tyske, håndskrevne tekst om Øland være en vigtig indikation af skitsens reelle motiv, der muligvis i højere grad kunne reflektere Christian IV's egne aktiviteter under Kalmarkrigen 1611-13. Det kunne godt ligne kongen. Her gemmer sig en gåde, der fortjener at blive løst.

Referencer i udvalg:

H. D. Schepelern og Ulla Houkjær: 'The Kronborg Series: King Christian IV and His Pictures of Early Danish History', translated by Ernst Dupont, Bind 6 af Kobberstiksamlingens billedhæfter, Royal Museum of Fine Arts Copenhagen (1988)

I. Veldman: 'Een riskant beroep. Crispijn de Passe de Jonge als producent van nieuwsprenten', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 52 (2001), p. 154-185.

Websteder:

<https://rkd.nl/en/artists/62017>

http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Grafik/Grafikere_og_tegnere,_Nederlandene_og_Spanien/Pas

Er dette en original skitse af Crispin de Pas den yngre?